

# ÚSTŘEDNÍ SOLIDARITA, ETNICKÁ OKRAJOVÁ SKUPINA A SOCIÁLNÍ DIFERENCIACE <sup>1</sup>

JEFFREY C. ALEXANDER <sup>2</sup>

Teoretici vývoje západní společnosti byli nesmlouvavě postaveni před úkol objasnit původ etnických a rasových konfliktů, jež v průmyslových společnostech vyvolala nedávná vlna nacionalistických a separatistických hnutí. V rozvojových zemích lze konflikty tohoto druhu očekávat; jsou součástí období „přechodu“. Předpokládá se však, že poté, co se průmyslová společnost pevně etabluje, stanou se tyto rozpory marginálními a nepřerostou v systematické, či snad dokonce narůstající problémy (Marx 1848 [1955], Tönnies 1887 [1957], Weber 1904 [1958], Durkheim 1893 [1947]).

Uvedené obtíže vyjevující se na rovině teorie jsou zásadní; jejich původ spočívá ve spletité historii samotného vývoje západní společnosti. Teorie budování národa jsou produktem osvícenského myšlení, poháněného vzájemně provázanými revolucemi politického nacionalismu a industrialismu. Analytické verze těchto dvou společenských tendencí byly krajně racionalistické; s nacionalismem a industrialismem sdílely utilitární znechucení vším iracionálním a normativním a také iluzi, že skutečně moderní společnost nebude muset podobným problémům brzy věnovat pozornost.

Jednou z odpovědí na toto teoretické selhání je zvýšená citlivost k tématům světského mýtu a kulturních vzorců, fenomé-

---

<sup>1</sup> Text je překladem originální verze kapitoly nazvané „Core solidarity, Ethnic Outgroup and Social Differentiation“ z knihy J. C. Alexandera *Action and Its Environment. Towards a New Synthesis* vydané v roce 1988 nakladatelstvím Columbia University Press v New Yorku.

<sup>2</sup> Chci poděkovat za radu a užitečná kritická čtení mnoha svým přátelům a kolegům, k nimž patří: Jeffrey Prager, Seamus Thompson, Leo Kuper, Ivan Light, Dean R. Gerstein a Ruth Bloch. Neocenitelnou pomoc mi poskytla též Maria Iosue, která byla mou výzkumnou asistentkou v rámci tohoto projektu.

nům, jimiž se teoretici zabývají ve zvýšené míře (Geertz 1973a, Bellah 1970). Solidarita je však z hlediska problémů spojených se vznikajícími etnickými a národnostními konflikty zásadnějším teoretickým konceptem. Koncept solidarity odkazuje k subjektivním pocitům spojeným se začleňováním, jež zažívají jedinci ve vztahu k příslušníkům vlastních společenských skupin. Vzhledem k fenomenologické povaze solidarity se její problematika zřetelně odchyľuje od otázek ekonomiky a politiky, jež se, v uvedeném pořadí, zabývají nedostatkem a uvědoměným řízením cíľů. Solidarita se však liší též od otázek kultury, které se zaměřují na významové vzorce relativně odtržené od specifického času a prostoru. Přestože tedy není požadavek na začlenění veden čistě instrumentálními úvahami, týká se mnohem konkrétnější roviny než téma „hodnot“. V protikladu k hodnotám odkazuje společenská solidarita ke struktuře konkrétní společenské skupiny. Podobně jako náboženství, politika a ekonomika stává se i solidarita nezávislým rozhodujícím činitelem lidských společností a stěžejním bodem sociologické analýzy (Shils 1975a; Parsons 1967a, 1971; Alexander 1978, 1983; srov. Nakane 1970, Light 1972).

### **„Inkluze“ a paradigma lineárního vývoje**

Solidarita se stává zásadním faktorem, protože každý národ musí být v důsledku ustaven historicky. Národy se jednoduše nevyvíjejí ze vzduchoprázdna, chcete-li, jako univerzální, ústavní celky. Jsou zakládány skupinami, jejichž členové sdílejí určité kvalitativně odlišné vlastnosti, znaky, kolem nichž organizují svou solidaritu. Bez ohledu na to, jaké formy budoucích institucí tyto „ústřední skupiny“ vytvoří, bez ohledu na případný liberalismus jejich sociálního a politického uspořádání, přetrvávají v nich pozůstatky této ústřední solidarity.

Z perspektivy problému začleňování může být vývoj národa nahlížen jako proces poznávání a vytváření nových okrajových skupin s nárokem na solidaritu (srov. Lipset a Rokkan 1967; Rokkan 1975). V návaznosti na racionalizaci náboženského a ekonomického života vznikají nové frakce a sociální třídy. V důsledku územních expanzí a přistěhovalectví se setkáváme s novými etnickými skupinami (srov. E. Weber 1976). V odpo-

vědi na tento vývoj se rozvíjejí tlaky na rozšíření solidarity, jež spojuje ústřední skupinu. V tomto smyslu je budování národa spojeno s problémem „inkluzí“ (Parsons 1967b, 1971).

Inkluzi definuji jako proces, skrze nějž získávají dříve vyloučené skupiny nárok na solidaritu „mezního“ společenství dané společnosti. Tato definice obsahuje dva klíčové body. Zaprvé, inkluze odkazuje k *pocitované* solidaritě, nikoli pouze k behaviorální participaci. Skupiny vyděděnců (páriů), jež hrají klíčové společenské role – jako židé ve středověké západní Evropě či Indové v postkoloniální Ugandě – nejsou „začleněné“.<sup>3</sup> Zadruhé, se zde zabývám především mezním společenstvím příslušné společnosti (Geertz 1973b). Hlavní proud americké tradice studia rasových vztahů a etnické příslušnosti se zaměřoval téměř výlučně na úroveň primárních skupin, na to, zda se jedinci stávají členy stejných klubů, zda vyhledávají stejné přátele a zakládají společná manželství (Gordon 1964). Jakkoli jsou takovéto otázky zcela jistě významné, jak z morálního, tak z intelektuálního hlediska, nemohou se stát jediným důležitým východiskem historické a srovnávací analýzy. Tím, že definuji mezní společenství jako nejširší solidární skupinu, do níž se mohou jedinci cítit být významným způsobem začleněni, odkazuji k oněm pocitům, jež, přesahující okruh rodiny a přátel, vytvářejí hranice všeobecně uznávané „společnosti“. Zda je toto mezní společenství omezené a ohraničené, nebo dostatečně expanzivní, aby do sebe pojalo celou škálu konkrétních uskupení – je otázkou natolik obsáhlou, že připomíná tázání po úrovni ekonomického a politického vývoje či po povaze náboženské víry. Inkluzí tedy odkazuje k proměně statusu solidarity. Míra, v níž je jedincům umožněno cítit se jako plnoprávní členové mezního společenství, definuje míru jejich „začlenění“.

Úroveň inkluze může být měřena podle toho, nakolik se mezní společenství stává více „občanštějším“ a méně „primordiálním“. Druhé jmenované odkazuje k daným, zdánlivě přirozeným

---

<sup>3</sup> V extrémní podobě tvoří takováto čistě behaviorální participace okrajových skupin základ „pluralitních společností“ (plural societies), použijeme-li terminologii zavedenou Kuperem a Smithem (1969; Kuper 1978). Vyjádřeno jejich pojmy, zabývám se v této eseji příčinami a důsledky různé míry pluralizace průmyslového Západu, tématem, jemuž teorie pluralitních společností ještě nevěnovala významnější pozornost.

vazbám, jež strukturují solidaritu – k rase, území, příbuzenství, jazyku, či dokonce náboženství (Geertz 1973b, Shils 1975b). To, nakolik lidé sdílejí jakýkoli z těchto rysů, určuje, nakolik bezprostřední, emocionální vazby budou pociťovat. Primordiální pouta jsou nutně omezená na minimum. V domorodé společnosti, kde „svět“ končil u nejvzdálenějšího napajedla, představovaly sexuální orientace, příbuzenství, věk a území základní osy pro přiznání nebo odmítnutí solidarity.

Občanské vazby jsou, na druhé straně, méně bezprostřední a méně emocionální, abstraktnější a vědomě utvářené. Místo toho, aby odkazovaly k biologickým či zeměpisným danostem, vztahují se k etickým či morálním vlastnostem spojovaným se „společenskými“ funkcemi a institucemi. Zrod občanských vazeb může být nahlížen jako proces diferenciací, probíhající souběžně s ekonomickou, politickou a náboženskou diferenciací, jež byly tradičně středem zájmu teorie modernizace. Členství v mezním společenství musí být v první řadě odlišeno od členství v jednotlivých skupinách definovaných příbuzenskými vztahy a, v obecnější rovině, od biologických kritérií. Tento typ společenské solidarity musí být také odlišen od statusu přítomného v ekonomických, politických a náboženských společenstvích.

Škála primordiální–občanské následně poskytuje nezávislé kritérium pro hodnocení procesu inkluze. Toto kritérium však bylo obvykle přijímáno umělým, lineárním způsobem, a to dokonce i těmi teoretiky, kteří přistupovali k problému začlenění skutečně odpovědně. Od Hegela a Tocquevilla až k Parsonsovi byl přechod od primordiální k občanské solidaritě nahlížen jako proces přísně provázaný s politickou a ekonomickou transformací. Ideálně-typickým výchozím bodem je zde úzká morální základna Banfieldovy „nerozvinuté společnosti“ (*backward society*), soběstačná vesnice, v níž ztotožnění zřídka přesahuje rámec rodiny směrem k obci, natož k povolání, třídě, či dokonce k náboženskému vyznání (Banfield 1959). Toto primordiální společenství je poté v průběhu modernizace transformováno v Durkheimovu organickou solidaritu, Parsonsovu společenskou komunitu či Tocquevillovu masovou demokracii; v důsledku rozšiřování občanských vazeb v těchto typech společností jedinci „správně chápou“ své vlastní zájmy (Durkheim 1893 [1933], Tocqueville 1835 [1945], Parsons 1971).

Takováto univerzalizující proměna solidarity bezpochyby do značné míry charakterizovala proces modernizace. Ve středověké západní Evropě byla křesťanská církev jediným všezahrnujícím integračním prvkem, spojujícím samostatně stojící vesnice a panství. Byla to ostatně papežská byrokracie, co dalo vzniknout systémům soudních pravomocí na území tehdejší Galie, Německa, Itálie a Anglie dlouho před tím, než se z těchto abstraktních společenstev stala konkrétní uskupení (Coulton 1935: 28–29); a to především díky tomu, že křesťanská symbolika předjímalala občanskou solidaritu, jež dokázala přesáhnout primordiální pokrevní svazky (Weber 1904 (1958)). Ve stejném duchu byli vedle církevních představitelů loajální panovníkovi stoupenci jedinými středověkými aktéry, jejichž uvědomění přesahovalo hranice vsi a klanu. K míře, v níž král a jeho lidé uspěli v ustavení národních byrokratických systémů, významně přispěli k vytvoření občanského mezního společenství, bez ohledu na primordiální vlastnosti, jež zůstaly s touto národnostně definovanou ústřední skupinou silně spojené (Royal Institute of International Affairs 1939: 8–21; srov. Eisenstadt 1963). Také ekonomický vývoj byl úzce provázán s rozšiřováním občanských vazeb, jak nepřímo ohlašoval sám Marx, když velebil kapitalismus za to, že „stále více a více zamezuje... šíření národní jednostrannosti a myšlenkové omezenosti“ (Marx 1848 [1955]: 13; srov. Landes 1969: 1–40).

Občanská solidarita je ve skutečnosti zásadním způsobem napojena na diferenciaci těchto ostatních strukturálních dimenzí. Pouze tehdy, je-li náboženství odděleno od pozemského prostoru a zaměřeno na transcendentní, neosobní zdroj božství, může se zrodit „individualismus“, tj. uznání statusu jednotlivce bez ohledu na jeho společenské postavení (Little 1969, Walzer 1965). Pouze v rámci politického ústavního systému, jež se v lecčems blíží takovýmto náboženským scénářům (Friedrichs 1964), mohou skupiny reagovat na bezpráví nikoli požadavkem opětovného prosazení primordiální jednoty, nýbrž obranou svých práv jako příslušníků širšího společenství (Bendix 1964 [1977]). Pouze funkcionální, neosobní forma průmyslové organizace umožňuje odměňovat dosažené postavení podle měřítek výkonu, spíše než na základě příbuzenských vztahů, rasového nebo zeměpisného původu. Občanská solidarita však nemůže být jednoduše považována za odraz těchto jiných procesů diferenciaci.

Nejenže utváří zcela nezávislou, samostatnou dimenzi, která tyto různé druhy institucionálních proměn ovlivňuje a sama je jimi ovlivňována, navíc se objevuje prostřednictvím jedinečných, konkrétních mechanismů, jež v odpovědi na ony institucionální proměny rozšiřují rámec solidarity: prostřednictvím účinnějších forem dopravy a komunikace; zvýšené územní a kulturní mobility; urbanizace; sekulárního vzdělávání; mobility na trhu práce a uzavírání smíšených manželství, jež se týkají mas i elit; a narůstajícího konsenzu v oblasti ritualizovaného občanství (srov. E. Weber 1976; Goode 1963: 28–80; Lipset a Bendix 1960; Shils a Young 1975 [1956]: 135–152).<sup>4</sup>

Avšak přestože jsou tyto systémové souvislosti bezpochyby správné, objevily se významné tendence směřující k záměně takovéto abstraktní souvislosti za konkrétní empirickou historii. Teoretici zabývající se solidaritou byli sami nakaženi osvícenským racionalismem. Už od samého ustavení západní

---

<sup>4</sup> Ačkoli několik děl pojednávajících o těchto mechanismech je uspokojivým způsobem vztahuje ke specifickému problému solidarity, poslednímu z citovaných mechanismů, ritualizaci občanství, se jen zřídka dostane vůbec nějaké pozornosti. Pod pojmem ritualizace občanství mám na mysli emotivní a rétoricky snadno uchopitelné situace, jejichž prostřednictvím společnost upevňuje pouta solidarity svého mezního společenství. Takovéto sdílené rituály, jež bývají v menším měřítku opakovány na místní úrovni, zahrnují vše od pohřebních průvodů na oslavu mocných vůdců až k televizním dramatizacím národně politických krizí a spektaklům národních sportovních šampionátů. Jeden z klíčových symbolických prvků často zpřítomňovaný těmito rituály, prvek „národních předků“, přímo souvisí se stěžejní historickou pozicí ústřední skupiny jakékoli společnosti. Každý systém národního symbolismu zahrnuje mýtus stvoření a tyto narativní příběhy musí být personifikovány – musí se vztahovat ke konkrétním historickým osobnostem. Tito předci se pro členy mezního společenství stávají připsanou „rodinou“ na základě stejného principu, díky němuž spatřuje americký národ v Georgi Washingtonovi svého „otce“. Etnický původ těchto symbolických národních předků je klíčový, neboť tyto osoby jsou personifikací zakládající ústřední skupiny a dějiny národní solidarity mohou být zpětně rekonstruovány z hlediska proměn jejich domnělé etnické příslušnosti. Ve Spojených státech se například vedl spor o to, zda bude černošskému vůdci Martinu Lutheru Kingovi propůjčen takovýto symbolický status zakladatele. Vytvoření národního svátku na oslavu dne jeho narození může naznačovat pozitivní odpověď na tuto otázku, avšak na její definitivní zodpovězení je ještě příliš brzy.

společnosti „progresivní“ myšlení sebevědomě velebilu čistě občanskou solidaritu jako „budoucnost“ lidské rasy, ať už měla mít tato budoucnost podobu athénské polis, římského zákona, univerzálního křesťanského bratrství, společenské smlouvy, Obecné vůle, či beztrždní komunistické společnosti.<sup>5</sup> Avšak z hlediska historické praxe není diferenciací homogenním procesem. Objevuje se v různých sférách v různých obdobích a její vzestupy a pády ovlivňují vývoj společenství obzvláště komplexním způsobem (Smelser 1971, Vallier 1971, Eisenstadt 1973, E. Weber 1976). Jako autonomní veličina se solidarita proměňuje nezávisle na vývoji v jiných sférách. K občanské integraci v důsledku toho vždy dochází nerovnoměrně. Nově vytvořená, expanzivnější uskupení, jež vznikají v důsledku diferenciací, se navíc sama v pozdějším období často stávají úzce ohraničenými solidárními celky, jež zabraňují jakémukoli dalšímu vývoji. To platí pro transcendentální náboženství a nacionalistické ideologie, jež prosazovaly symbolickou a politickou diferenciací, stejně jako pro ekonomické třídy, jako jsou buržoazie a proletariát, jež se po triumfálním rozšíření myšlenky kosmopolitního občanství často přeměnily ve zdroje konzervativního antagonismu namířeného proti širšímu celku.

K občanskému začlenění však dochází nerovnoměrně v první řadě proto, že každá národní společnost má své historické jádro. I když může ona zakládající skupina dát vzniknout vysoce diferencovanému národně-politickému rámci, bude zároveň nutně upevňovat výlučné postavení určitých primordiálních vlastností.<sup>6</sup> Přestože mohou příslušníci jiné než ústřední skupiny získat plná zákonná práva, a mohou dokonce dosáhnout vysoké úrovně za-

---

<sup>5</sup> I tehdy, jsou-li události namířené proti občanské společnosti zaznamenány, převládá tendence považovat je za deviantní odchylky od čistě občanského způsobu společenského uspořádání, jako to činí Nolte ve své pronikavé analýze fašismu jako „anti-transcendentní“ ideologie nebo Mosse v analýze pokrevního původu jako společného jmenovatele německé „Volkskultur“ (Nolte 1965, Mosse 1964).

<sup>6</sup> Uvedené obecné tvrzení musí být korigováno aplikací tohoto modelu na rozvojové, spíše než plně rozvinuté národy. Přestože každá společnost má svůj historický střed solidarity, umělý způsob zakládání mnoha postkoloniálních společností navozuje primordiální soupeření vícera zakládajících etnických uskupení, spíše než dominanci jediné zakládající skupiny.

členění do konkrétních institucí, nikdy nedosáhnou plného členství v solidaritě národního společenství (Lipset a Rokkan 1967; Rokkan 1975). Toto napětí mezi ústřední a občanskou solidaritou se musí nutně projevit v každé teorii inkluze aplikované na průmyslové společnosti.

### **Multidimenzionální model: Vnitřní a vnější osa inkluze**

Soustředím se zde na problém etnické, nikoli třídní inkluze. Etnickou příslušnost definuji jako soubor biologicky daných nebo empiricky zaznamenaných (*real or perceived*) primordiálních vlastností, jež jsou skupině připisovány na základě sdílené rasy, náboženství nebo národnostního původu, přičemž do poslední kategorie patří též lingvistická a další kulturní specifika odvozená ze společného územního původu (srov. Schermerhorn 1970: 12).

Začlenění etnické okrajové skupiny spočívá na dvou faktorech: (1) vnějším faktoru, neboli faktoru vnějšího prostředí, odkazujícím ke společenské struktuře, jež obklopuje ústřední skupinu; (2) vnitřním, neboli volným faktoru, jenž odkazuje ke vztahu mezi primordiálními vlastnostmi ústřední a okrajové skupiny. Vnější faktor zahrnuje ekonomické, politické, integrační a náboženské systémy dané společností; čím diferencovanější tyto systémy jsou, tím legitimnějším řešením se inkluze stává. V protikladu k tomuto vnějšímu kritériu je vnitřní faktor v mnohem větší míře otázkou volby: čím blíže jsou si primordiální vlastnosti ústřední a okrajové skupiny, tím větší je tendence členů ústřední skupiny považovat inkluzi za vítané řešení. Konečně, ačkoli lze jak vnější, tak vnitřní faktory hodnotit behaviorálně, mají nejvýznamnější vliv na subjektivní a fenomenologické rovině. Čím více je vnější prostředí diferencované a čím jsou primordiální vlastnosti komplementárnější, tím se pocíťované hranice mezního společenství stávají prostupnějšími a občanštějšími.

Přes svou systematickou povahu zohledňuje tento obecný model široké množství faktorů. S každým faktorem je možno nakládat jako s nezávislou proměnnou, a pokud pojmem ostatní faktory jako konstanty, můžeme provést experimentální kontrolu. Takovýto obecný model nemůže být samozřejmě jednoduše testován; musí být také přizpůsoben konkrétním podmínkám



a detailně propracován. Toho lze dosáhnout za pomoci minimálně dvou odlišných strategií.

Z čistě analytického hlediska se můžeme pokusit vystopovat důsledky proměny všech jednotlivých faktorů. Můžeme například prokázat, že z hlediska vnějšího prostředí má diferenciaci každé společenské sféry – nikoli pouze proměny samotné solidarity – dopad na strukturu mezního začlenění. Na příkladu jižní Afriky se ukazuje, že zatímco šíře spektra primordiálních vlastností zůstala víceméně konstantní, mnohem diferencovanější *ekonomický vývoj* vedl ke zmnožení vztahů mezi ústředními a okrajovými skupinami a ke zvýšení tlaku na ustrnulé politické uspořádání (srov. Kuper 1969). Podobně, ačkoli zůstal zachován primordiálně odvozený antisemitismus a nedošlo ke zrušení právních omezení, znamenal pro židy evropský systém řízeného obchodování významnou příležitost prokázat své schopnosti v oblasti finančních služeb, jejichž využití mělo širokosáhlé důsledky. Naopak, okrajová skupina černošského obyvatelstva nebyla v Americe 19. století nejprve zahrnuta do kvalitativně diferencovanějšího systému ekonomické produkce. Zatímco primordiální oddělení černých a bílých Američanů zůstalo zachováno, občanská válka odstartovala změny *právního systému*, jež odpoutaly některá (ne-li všechna) práva jedince od rasově definovaných vlastností. Pro příklad proměny *politického prostředí* můžeme odkázat k procesům, jež byly často spuštěny v důsledku budování jistých velkých říší. Tím, že dobyvatelé jako Alexandr a Napoleon sáhli k diferenciaci rozsáhlého byrokratického systému a neosobních pravidel, otevřela se možnost působení vyloučeným skupinám, jako jsou židé, v národních společenstvích, v nichž zůstávaly primordiální rozdíly mezi ústřední a okrajovou skupinou, stejně jako ostatní strukturální prvky, relativně neměnné.

Ačkoli určitá diferenciaci náboženství představuje jinou proměnou procesu inkluze, jak jsem naznačil v prvním oddíle této kapitoly a jak ještě doložím níže, je protiklad mezi protestantismem a katolicismem, oběma relativně transcendentními náboženstvími, poučný s ohledem na konkrétní aspekty, jež je třeba představit, máme-li tento model aplikovat na komplexní situaci konkrétního historického případu. Zatímco obecně je protestantismus s jeho vyšší mírou symbolické abstrakce a institucionální diferenciaci, obzvlášť co se týče jeho puritánské sekce, inkluzi

nakloněn více než katolické náboženství, v exkluzi, již mělo na svědomí otroctví, se často ukazoval opak, což lze demonstrovat na příkladu odlišných podmínek anglosaských a iberských otroků (Elkins 1969). Vezmeme-li navíc za příklad konkrétní typ otroctví, pak se ukazuje, že inkluzi černochoů napomáhaly obzvláště dva silně tradicionalistické prvky iberského katolicismu: (1) jeho relativní paternalismus produkoval větší zájem o životní podmínky okrajových skupin než individualističtější princip dobrovolnosti protestantských společností; (2) katolické sjednocení církve a státu podporovalo vměšování náboženství do politického a právního řádu v míře, jež byla v anglosaských společnostech nevídaná.

Tyto široké strukturální změny „vnějšího prostředí“ ovlivnily solidaritu prostřednictvím množství specifických integrujících mechanismů, jež jsem naznačil výše: prostřednictvím zvýšeného začlenění daného územní a ekonomickou mobilitou, zvýšené ekonomické a politické participace, větší dostupnosti vzdělání a komunikace a rostoucího počtu smíšených manželství. Významný počet amerických černochoů například později využil svého vylepšeného právního statusu k emigraci do městských oblastí, kde nebylo možné podrobovat ekonomickou a politickou participaci tak snadno rasově motivovaným kritériím. Malé, avšak vlivné skupiny evropských židů (tzv. „chránění židé“, *Schutzjuden*) využily svou omezenou politickou imunitu odvíjející se od jejich ekonomických schopností k tomu, aby si zajistily přístup do sekulární, homogenizované kultury Evropy devatenáctého století. Ve shodě s tímto příkladem umožnilo nebělošskému obyvatelstvu právě zapojení do diferencovaného ekonomického života jižní Afriky lepší přístup k univerzalistické kultuře prostřednictvím vzdělání a větší ekonomickou a územní mobilitu prostřednictvím částečně se rozvíjející urbanizace (Doxey 1961: 85–109; Van der Horst 1965; Van den Berghe 1965: 279–280). Ve skutečnosti přišla právě za účelem potlačení a kontroly těchto mechanismů – ve snaze ochránit dominanci ústřední skupiny před důsledky společenské diferenciací – afrikánská nacionalistická elita poprvé s myšlenkou apartheidu (Kuper 1960; Van den Berghe 1965; srov. Blumer 1965).

Na druhé straně můžeme učinit konstanty z faktorů vnějšího prostředí a sledovat důsledky proměn vnitřních faktorů.

Pravděpodobně nejprůzračnějším dokladem možných alternativ primordiální komplementarity a jejich vztahu k inkluzi je široce rozšířený fenomén stratifikace podle precizního odstupňování barvy pleti (srov. Gergen 1968). V Mexiku, kde příslušnost k tradičnímu rasovému vzoru určovala světlá španělská neboli tzv. kreolská barva pleti, byla mesticům čili potomkům smíšených manželství, zaručena vyšší míra inkluze než tmavým Indiánům. Tato škála od světlé až k tmavé barvě kůže zformovala precizně odstupňovanou posloupnost „vnitřních“ příležitostí k inkluzi. Stejný způsob odstupňování barvy pleti, od černé přes „barevnou“ až k bílé, ovlivňuje přístup do vnitřního prostředí v Jižní Africe. V obou případech se pravidlo odvíjí od kritéria komplementarity: příslušníci okrajové skupiny obdařené solidaritou mají zajištěn přístup v míře, v níž je jejich rasový původ považován za blízký původu ústřední skupiny. Podobné stupnice lze nalézt i ve sférách náboženství a národnostního původu, jak jsem dokumentoval v části 3. Variabilita vnitřních faktorů usnadňuje inkluzi tím, že ovlivňuje ony prvky strukturálních mechanismů, o nichž jsem se zmínil výše. A naopak, strukturální mechanismy zároveň samozřejmě ovlivňují způsob, jímž budeme nahlížet kritérium komplementarity. Ačkoli tedy u obyvatel Peru zaznamenáváme stejnou škálu barev pleti, tmavějším jedincům „smíšené krve“ zde byla umožněna mnohem menší míra inkluze než míšencům v Mexiku. Tento rozdíl lze vysvětlit odkazem na provázanost barvy pleti s vyšší diferenciací mexické společenské struktury, jež je výsledkem rozdílného mexického a peruánského koloniálního vývoje a vlivu mexické revoluce (Harris 1964: 36–40).

Poté, co jsem nastínil hlavní analytické prvky tohoto modelu inkluze, budu se v následujícím textu snažit dokázat jeho relevanci pomocí konkrétní případové studie (viz poznámka za textem).

### **Model v praxi: Nerovná inkluze Evropanů, Asiatů a Afričanů ve Spojených státech**

Na příkladu Spojených států porovnáám podmínky inkluze evropských a neevropských imigrantů a v rámci každé kategorie zvážím varianty vnitřních i vnějších faktorů.

Společenský systém, jenž se vyrovnával s masovou imigrací evropských přistěhovalců po roce 1820, se vyznačoval, měreno dobovými standardy, neobvyklou „občanskou“ strukturou. Ta z velké části odrážela dějiny amerického kontinentu, či spíše nepřítomnost těchto dějin (Hartz 1955; Lipset 1965: 1–233). Díky tomu, že Amerika neprošla feudalismem, neexistovala zde aristokracie, jež by mohla monopolizovat ekonomická, politická a intelektuální privilegia na primordiální bázi. Podobně se bez odkazu katolicismu a pevné pozice církve nabízely menší příležitosti k monopolizaci a ovládnutí duchovního života (Bellah 1970: 168–189).

Výsledkem tohoto historického dědictví, stejně jako ostatních konkrétních historických faktorů, bylo to, že americký institucionální život byl nezvykle diferencovaný, nebo alespoň této diferenciaci silně nakloněný. Schumpeterův koncept otevřeného třídního systému lze aplikovat spíše na raný americký národ než na Evropu, neboť přestože územní a ekonomická mobilita neodstranila americkou třídní strukturu, přispěla k tomu, že třídní příslušnost byla do značné míry proměnlivá (Thernstrom 1974). Ačkoli Amerika disponovala neobvykle slabým národním byrokratickým systémem, byl její politický systém diferencovaný na základě jiných důležitých faktorů. Kombinace přísných ústavních pravidel a malého množství tradičních elitních vrstev dala brzy vzniknout stranickým sporům a podpořila systém obsazování administrativních úřadů podle stranického klíče spíše než podle implicitních kritérií příbuzenských svazků, zažitých v tradičnější statusově řízené formě státní správy. Rozložení majetku napříč společnostmi v kombinaci s populistickým bojem proti přísným podmínkám volební účasti měly za následek významné rozšíření volebního práva. A konečně, množství protestantských církví působících v Americe a jejich decentralizovaný charakter podporovaly rozšíření pietistických náboženských sekt a dobrovolného sektářství namísto ustavování pevných náboženských struktur (Miller 1956: 16–98, 141–52; 1967: 90–120, 150–62; Mead 1963: 12–37 a kapitola 2, viz výše). Transcendentální, abstraktní povaha angloamerického protestantismu také napomohla sekularizaci intelektuální a vědecké činnosti a zrodu veřejného školství odtrženého od náboženství.

Tato vnější konstelace musí však být srovnána se situací vnitřní. Navzdory jeho relativně občanskému uspořádání stála

u zrodu amerického národa silná a sebevědomá primordiální skupina. Příslušníci bílé rasy, anglosaského a anglicky mluvícího etnika se silnou protestantskou náboženskou identitou patřili k ústřední skupině „WASPů“<sup>7</sup>, usilující o zachování paradoxu, jenž byl, navzdory svému pokrytectví, pevně zakořeněn v historické zkušenosti amerického národa. Trvali na tom, aby byly americké instituce, přestože diferencované a občanské, zároveň prostoupeny určitými primordiálními vlastnostmi (Jordan 1968). A co více, ačkoli byla tato anomálie základním činitelem amerických rasových vztahů od jejich úplného počátku, nebyla až do dvacátých či třicátých let 19. století bělošskou společností nijak významně zpochybněna. V průběhu 17. století se evropští přistěhovalci rekrutovali téměř výhradně z řad Angličanů, a přestože se zdroje přílivu přistěhovalců během 18. století dále rozrůznily, anglické a protestantské primordiální jádro amerického národa mohlo být ještě stále ztotožněno s národní institucionální strukturou (Hansen 1940; Handlin 1957: 23–39).

V období let 1820 až 1920 byla Amerika svědkem rozsáhlé přistěhovalecké vlny rekrutující se ze širokého spektra evropských národů. Díky tomu, že se ústřední skupina pokoušela bránit svou privilegovanou pozici, měl tento vývoj na svědomí vlny xenofobní sentimentality a diskriminačních hnutí (Higham 1969). V polovině 20. století však tyto skupiny přesto dosáhly relativně úspěšného začlenění (Glazer 1975: 3–32), přinejmenším v rámci hranic ustavených kolem nevyhnutelně historických kořenů národní identity (Gordon 1964; Glazer a Moynihan 1963).

Ve vztahu k vnitřnímu, volnému faktoru inkluze musí být momenty konfliktu a přizpůsobení přítomné v rámci imigračního procesu posuzovány na základě spřízněnosti primordiálních solidarit (Hansen 1940; srov. Schooler 1976). Přestože homogenní bělošský charakter okrajové a ústřední skupiny zabránil vzniku rasového konfliktu, došlo mezi ústřední skupinou WASPů a imigranty neanglického původu k významné polarizaci. Nejsilnější rozpory však panovaly mezi ústřední skupinou a přistěhovalci ze severní Evropy na jedné straně a Jihoevropany na straně druhé (Handlin 1957: 75, 85; Higham 1969). Jihoevropané se navíc

---

<sup>7</sup> Zkratka široce rozšířeného výrazu „White Anglo-Saxon Protestant“, neboli běloch anglosaského původu a protestantského vyznání (pozn. překl.).

od ústřední skupiny nejzjevněji lišili svou národní kulturou a jazykem. Přestože tento národnostní spor zčásti vyvažovalo křesťanské vyznání sdílené většinou přistěhovalců antipatie mezi katolíky a protestanty činily z náboženského vyznání další důležitý bod etnických rozporů.

V konkrétním empirickém procesu inkluze byly tyto momenty vnitřních rozporů a sblížování se kombinovány mnoha různými způsoby (Parsons 1967b; Blauner 1972: 56, 68). Například Irové hráli důležitou přemostující roli, neboť ačkoli sdíleli určité podstatné kulturní a lingvistické znaky s ústřední anglickou skupinou, jejich katolické vyznání jim umožňovalo přiblížit se na základě náboženské spřízněnosti jiné, mnohem ostřeji vyloučené skupině katolíků, Italům (srov. Handlin 1951 [1973]: 116–124). V podobné situaci se ocitali židé: přestože byli neoblíbeni z konkrétních náboženských důvodů, toto napětí částečně stírala rasová a národnostní spřízněnost, obzvlášť pokud šlo o židy ze severu Evropy, kupříkladu z Německa. Němečtí židé hráli často roli prostředníka mezi ústřední skupinou křesťanů a východoevropskými židovskými přistěhovalci, podobnou zprostředkovatelské roli irských katolíků ve vztahu k Jihoevropanům (Howe 1976).

Poté, co se stali naturalizovanými občany, profitovali tito evropští přistěhovalci v rámci svých omezených možností daných jejich primordiální odlišností z příležitostí, jež s sebou přinášela diferenciaci vnějšího prostředí, ve snaze čelit privilegované pozici americké ústřední skupiny WASPů (Handlin 1951 [1973]). V návaznosti na svůj příslušný původ a konkrétní schopnosti usilovaly tyto skupiny o inkluzi různými institucionálními cestami. Katolíci využili k zajištění své náboženské inkluze a legitimacy americké odluky církve od státu a katolicismus se postupně stal jedním z mnoha křesťanských vyznání (Ahlstrom 1972: 546–54, 825–41). Ve velkých městech využili katolíci k zajištění své politické moci americký stranický systém a systém stranického obsazování úřadů. Oproti tomu židé opětovně zúročili svůj měšťanský původ v podobě schopností, jež byly v ekonomickém systému směřujícím k industrializaci velmi vyhledávané (Blauner 1972: 62–63). Později usnadnil důraz židovské komunity na vzdělání – jenž s jeho starozákonním zdůrazňováním „slova“ zčásti neutralizoval rozpor mezi židovstvím a protestantismem

– židům přístup k intelektuálním a vědeckým výtvarným americké sekulární kultury.

Vnitřní a vnější situace, v níž se ocitli američtí přistěhovalci neevropského původu – Afričané a Asiaté –, byla zásadně odlišná.<sup>8</sup> Z hlediska primordiálních vlastností zde existovaly mnohem hlubší rozpory. Rasová odlišnost dala vznik počátečnímu, vysoce výbušnému rozporu, takovému, na nějž reagují protestantské společnosti obzvláště citlivě (Elkins 1969; Tannenbaum 1969; Bellah 1975: 86–112). Asiaté a Afričané se také ostřeji odlišovali ve sféře náboženství, neboť pouze hrstka z nich sdílela většinovou křesťanskou víru. Ve skutečnosti byli černoši jako nekřesťané v 17. a 18. století terčem nábožensky motivovaného osočování stejně často, jako byli terčem hanlivých přídomků na základě své rasové odlišnosti. Návdavkem k tématům náboženství a rasy byl ostrý rozkol mezi osobami neevropského původu a americkou ústřední skupinou v otázce národnostního původu, jež měl podobu dlouhodobě přežívajících amerických smyšlenek o „nejčernějším kontinentu“ a „exotickém Orientu“ (Light 1972; Blauner 1972: 65).

Mezeru vzniklou v důsledku značně odlišných národních tradic a územního původu nemohly zaplnit ani sdílené lingvistické vazby či shodná urbánní tradice – obojí jednoduše neexistovalo (posledně zmíněné přinejmenším v případě Afričanů) (Blauner 1972: 61; Handlin 1957: 80–81). Ústřední skupina WASPů, a dokonce sami čerství evropští přistěhovalci ostře reagovali na takovéto primordiální rozdílnosti: dějiny davového násilí namířeného proti Číňanům a černochům nemají svůj vzor v reakcích proti evropským přistěhovalcům.

Stejně důležitá pro osud těchto přistěhovalců však byla povaha vnějšího prostředí, do nějž vstupovali (srov. Blauner 1972). Vstupující jako otroci v 17. a 18. století, neměli černoši žádná zákonná práva. Protože bylo jejich zapojení do amerického institucionálního života v každém ohledu právně svázáno s biologic-

---

<sup>8</sup> Ucelený obraz situace ve Spojených státech by musel zahrnout také souboj ústřední skupiny s domorodou civilizací severoamerických Indiánů a začlenění mexické populace na jihozápadním území Spojených států. Přestože se domnívám, že i tyto více zjevné případy koloniálních vztahů lze analyzovat za pomoci zde představeného teoretického rámce, vyžaduje si tento určité obměny. Viz následující část tohoto textu.

kými kritérii rasového původu, ocitali se tváří v tvář uzavřenému, nikoli otevřenému a diferencovanému sociálnímu systému. Ačkoli čínští přistěhovalci, jež masově přicházeli v padesátých letech 19. století, nemuseli čelit až tak nepříznivým okolnostem, jejich obecný status sezónních dělníků ostře omezoval jejich mobilitu a konkurenceschopnost na pracovním trhu (Bean 1968: 163–165; Lyman 1970: 64–77). Tyto vnější zábrany zhoršovaly primordiální antagonismus; právní orgány státu Kalifornie vydaly navíc sérii zákonných omezení, jež jim ještě více uzavřely různé aspekty institucionálního života (Lyman 1970: 95–97). V podobné situaci se ocitli Japonci: ačkoli zpočátku nemuseli čelit žádným vnějším překážkám, primordiální reakce namířená proti zemědělskému úspěchu přistěhovalých japonských farmářů dala vzniknout kalifornskému Cizineckému pozemkovému právu, jež povolovalo vlastnictví farmy pouze naturalizovaným občanům, tj. osobám se statusem upíraným všem nebělošským přistěhovalcům první generace (Bean 1968: 332–35; Modell 1970: 106–10). Tento zákon částečně znemožňoval jejich zemědělskou výrobu a nutil Japonce k masovým odchodům do měst (Light 1972: 73–74). Dříve či později se tedy každá neevropská skupina ocitla v sociálním prostředí, jež bylo tím či oním způsobem „pojištěné“. Jednoduše z hlediska samotných vnějších faktorů proto neevropští přistěhovalci nemohli bez zábran proměnit svou početní výhodu v politickou moc, své ekonomické nadání v praktické dovednosti a zisky a své intelektuální schopnosti v reálné kulturní výtvoř.

Nerovná institucionální diferenciaci a vnitřní primordiální rozkoly společně utvořily obrovskou překážku zabráňující inkluzi Afričanů a Asiatů, ochraňující nejen ústřední skupinu WASPů, ale také částečně začleněné evropské přistěhovalce. Míra, v níž se američtí černoši a Asiaté přiblížili inkluzi, je výsledkem přízpůsobení na obou těchto frontách. Z pohledu vnitřních faktorů měly značný vliv všeobecná konverze – a to nejen ke křesťanství, ale také k „amerikanismu“ –, osvojení si anglického jazyka a uvyknutí městskému životnímu stylu, spolu s proměňující se náboženskou tolerancí křesťanské většiny a pokračující sekularizací americké kultury.

Z pohledu vnějších faktorů se institucionální diferenciaci rozvíjela v různých sférách v různých obdobích. Se změnou



práva po občanské válce začaly být ekonomické a kulturní instituce dostupné některým černochům, především těm, jež se po první světové válce přistěhovali do měst na severu Spojených států. Politická moc se však stala plně dostupnou až po dalších právních úpravách v padesátých a šedesátých letech 20. století, a tento přesun politických sil měl dále za následek větší kulturní a ekonomickou participaci. V případě asijských přistěhovalců byla diskriminující legislativní nařízení postupně měněna na základě soudních rozhodnutí a formální svobodný přístup ke společenským zdrojům byl nastolen s koncem druhé světové války. Zjevně větší míru začlenění Asiatů v porovnání s černošským obyvatelstvem vysvětlují dvě skutečnosti. Za prvé, značné „vnější“ výhody umožnily čínským a japonským přistěhovalcům udržení, alespoň po dobu několika generací, pevné sítě rozvětvených příbuzenských vztahů, jimiž se vyznačují tradiční společnosti (Light 1972; srov. Eisenstadt 1954). Za druhé, primordiální nesnášenlivost ústřední skupiny byla v konečném důsledku nižší ve vztahu k Asiatům (Liebersson 1980: 366–67), jejichž rasová odlišnost byla méně zjevná, jejichž tradiční náboženství bylo kultivovanější a jejichž národnostní původ byl více urbanizovaný a vůbec obecně přijatelnější.

### **Poznámka k aplikaci modelu na koloniální situaci**

Ačkoli jsem tento model vytvořil s ohledem na relativně modernizované západní společnosti, rád bych se krátce zmínil o možnostech jeho aplikace na koloniální situaci. Jak proto, že v nedávné době byl koncept „vnitřního kolonialismu“ užít právě pro situaci západních společností (Blauner 1972; Hechter 1975; viz poznámka I na konci textu), tak proto, že koloniální a postkoloniální společnosti byly samy zásadně ovlivněny procesem modernizace.

Coby forma etnické nadvlády, jež je kombinací vysoké míry uzavření vnějšího prostředí a obrovských primordiálních rozdílů, musí být prototyp koloniální situace vnímaný jako úplný protiklad solidárního začlenění. Z tohoto důvodu, a také proto, že se kolonizace ve svém počátku a často i v průběhu opírala o využití násilí, existovala významná tendence pojímat ji z teoretického hlediska nediferencovaným způsobem, jako systém zrozený z absolutní nadvlády, jenž může skončit pouze rozpadem širšího

celku a revolucí. Z perspektivy, kterou zde rozvíjím, je toto pojetí chybné: na koloniální situaci lze aplikovat stejný model analytické diferenciaci a vnitřních rozdílů jako na jakýkoli jiný typ vztahů mezi ústřední skupinou a podřízenou okrajovou skupinou. Každá ústřední skupina, ať už v západním nebo třetím světě, se navíc zpočátku opírá o nějakou formu kolonizace. Předchůdci dnešních Pařížanů kolonizovali územní společenství, jež později dala vznik Francii, stejně jako se Francouzi později snažili začlenit, ač mnohem neúspěšněji, společenství severoafrických Alžíránů. Podobně není kvalitativní rozdíl mezi agresivním budováním státu, jenž zpočátku prováděl ostrov dnes označovaný jako Anglie, respektive jeho ústřední skupina Angličanů; následnou nadvládou anglického národa nad jeho okolními společenstvími na britských ostrovech; a pozdější anglickou kolonizací území, jež dosud nespádala pod britskou říši.

Výsledek koloniálního působení se tedy liší v návaznosti na stejné analytické faktory, které působí v případě inkluze a exkluze okrajových skupin v západních společnostech. Ačkoli strnulost kolonialismu v pozdějších fázích jeho vývoje často zapříčinila vznik radikalizovaných národnostních hnutí usilujících o etnickou separaci (viz následující část), existovaly i alternativní scénáře. Poučný je v tomto ohledu příklad Velké Británie (pro základní informace viz Beckett 1966, Bulpitt 1976, Hanham 1969, Hechter 1975, Mitchison 1970, Norman 1968, Philip 1975, Rose 1970, 1971).

Ačkoli k začlenění Walesu, Skotska i Irska došlo nedobrovolně, vývoj pozdějších událostí zásadním způsobem předurčila povaha vnějšího politického faktoru, jenž kolonizaci umožnil. Rané vojenské ovládnutí Irska ještě velmi tradičně řízeným anglickým státem bylo brutálnější než pozdější začlenění Walesu a Skotska onou Anglií, jež už byla hlouběji vázaná byrokratickým a, v případě Skotska, ústavním systémem organizace. Tyto počáteční proměny politického systému vytvořily zásadní kontext pro rozhodující primordiální vztahy náboženských skupin, čímž předznamenal relativní úspěch anglických pokusů o začlenění těchto kolonií do systému reformačního protestantismu. Skotsko a Wales byly úspěšně „reformovány“, Irsko nikoli. V kombinaci s územním oddělením Irska dal tento vnitřní faktor základ mnohem vášnivějšímu primordiálnímu odporu, jenž se rozvinul

mezi Irskem a Anglií. Zároveň určitým způsobem bránil mísení elit, což napomáhalo dalšímu zmírňování primordiálního antagonismu mezi Anglií a zbývajícími koloniemi. Na základě tohoto primordiálního náboženského antagonismu se staly relativně nediferencované podmínky vztahu mezi anglickým státem a církví pro rozvoj Irska klíčové; umožnily sjednocení ekonomických, politických a kulturních názorů, jež bylo ve Walesu a Skotsku něčím neznámým. To následně připravilo půdu činnosti násilných osídlovatelských komunit, jež nakonec přetavila vztah mezi Irskem a Anglií do podoby ustrnulé a vykořisťovatelské situace, jež se tolik blíží situaci tradičního „kolonialismu“. Konečně, pouze na pozadí tohoto vícedimenzionálního historického kontextu lze správně pochopit odlišné reakce na anglickou industrializaci. Zatímco rozsáhlá diferenciací anglické ekonomiky, jež proběhla v 19. století, významně posílila postavení Velšanů a Skotů, je jejich postavení nesrovnatelné se situací Irů, kteří této příležitosti ke své inkluzi využít nemohli. Industrializace v Irsku navíc ve skutečnosti napomohla vytvoření vnitřních předpokladů národní emancipace.

Jestliže ekonomická a kulturní mobilizace nevyústí v úspěšné separatistické hnutí (viz níže), může se místo toho, v případě takto strnulé koloniální situace, stát podnětem ke zvýšení úsilí o ochranu ústřední skupiny. V jižní Africe byl apartheid institucionalizován až v roce 1948, poté, co sílící ekonomická, politická a kulturní modernizace hrozily otevřením nejrůznějších sfér participaci Afričanů (Doxey 1961; Van de Horst 1965). Z hlediska zde navrženého modelu představuje apartheid pokus o izolaci „mechanismů“ inkluze – urbanizace, geografické a ekonomické mobility, vzdělání, prostředků komunikace, smíšených manželství – od procesů diferenciací, z nichž vzešly. Za pomoci formálně legitimních donucovacích prostředků se apartheid snaží o napojení každého z uvedených mechanismů na primordiální dimenzi rasy. Ustavuje rasově definované „formy“ pracovních školení, urbanizace, vzdělávání, smíšených manželství, pohlavního styku, duchovního života, veřejného sdružování a komunikace (Kuper 1960). Ve své strategii omezování narůstající diferenciací prostřednictvím vládou zaváděného a legitimizovaného rasismu se postup apartheidu podobá postupu nacistickému. Tak jako nacismus překročil praktiky jednoduše konzervativních antidemo-

kratických režimů uplatňované raným německým státem, jenž se už nedokázal vyrovnávat s tlakem rychle a nerovnoměrně se diferencující společnosti, je apartheid druhem radikální, násilné odpovědi na situaci ohrožení ústřední solidarity, k níž dochází pouze v průmyslové společnosti procházející rychlou modernizací. V případě německého nacismu i jihoafrického apartheidu byly nositeli této radikálnější opozice namířené proti změnám znejistělé, historicky starší sociální skupiny: v Německu určité části nižší střední třídy, v jižní Africe afrikánská (nikoli britská) národní strana.

Pokud může tradiční kolonizace, v závislosti na konkrétním obsahu vnějších a vnitřních vztahů, vést k natolik odlišným výsledkům, musí být osud takzvaných „vnitřních kolonií“ v současných průmyslových společnostech zcela jistě nahlížen podobně diferencovaným způsobem. Pouze takováto citlivost věnovaná rozdílným analytickým kategoriím může vysvětlit například odlišnou životní zkušenost potomků Mexičanů, Afričanů, Indiánů, Japonců a Číňanů – jež byli všichni považováni za kolonizované skupiny – v dnešních Spojených státech.

### **Proces inkluze a ideologické strategie**

Narušení strukturních vztahů není samozřejmě přímou zárukou společenské mobilizace. Vyloučení ze sdílené solidarity, s jedinou výjimkou diasporických společenství, však může vyvolat mobilizaci směřující k vyrovnání pozice okrajové skupiny s postavením společenského středu. Povaha tohoto úsilí a typy ideologických strategií, jež okrajové skupiny zaujímají, budou úzce souviset se strukturálními kořeny jejich vyloučení. Lze rozlišit tři ideálně-typické strategie.

*Asimilativní hnutí a „rovné příležitosti“.* Asimilaci lze definovat jako úsilí o dosažení plné institucionální participace prostřednictvím identifikace s primordiálními vlastnostmi ústřední skupiny. Hnutí rozvíjející se tímto neetnickým směrem se může stát udržitelnou strategií pouze za určitých podmínek. Pokud má uvážlivě nahlížená inkluze představovat jednoduše způsob uzavření „primordiální mezery“, musí jí být poměrně významně přizpůsobena vnější situace. Asimilace samozřejmě není racio-

nálně promyšlenou strategií. Vynořuje se spíše ze zkušenosti relativní shodnosti a z určité úrovně aktuálního společenského začlenění do institucionálního života. V případě Ameriky zvolili tuto cestu jak křesťanští, tak židovští přistěhovalci a, v nedávné době, také Američané asijského původu. V Británii, jak si ukážeme dále, došlo přes silné asimilativní tendence obyvatel Skotska a Walesu k propojení asimilace se strategiemi mnohem citlivěji zohledňujícími primordiální vlastnosti.

V rámci skupin, které se přiklánějí k asimilaci, vznikají spory mezi „tradicionalisty“, jež se snaží udržet si pevnou etnickou identitu a jsou obvykle označováni za politicky konzervativní, a „modernisty“, kteří se snaží osvojit si převládající etnický styl a jsou často nahlíženi jako politicky progresivní. Soustředíme-li se na spory mezi zastánci asimilace a přijímající společností, asimilace okrajových skupin, jimž je přiznána solidarita, generuje vznik významnějších sociálních a politických hnutí pouze u první generace. Po počátečním vzednutí však tyto skupiny často zaujímají roli významných kulturních sil a velmi vlivných obhájců etnických skupin. Uvědomělý princip stratifikace, který si takovíto obhájci osvojují, se opírá o „rovné příležitosti“ spíše než o „rovné výsledky“. Usilování o rovnost je v případě zastánců asimilace vyjadřováno v požadavku „sociálních práv“, jakým je například veřejné vzdělání. Zároveň se však kloní k ideálu osobní svobody přiznané všem členům společnosti, přičemž ospravedlňují svůj požadavek částečného zachování egalitářského principu tím, že je třeba zachovat zásady individuální, meritokratické soutěže. Tato jejich oddanost svobodě pouze odráží jejich strukturální zkušenost: pro zastánce asimilace představovala svoboda daná ústavou a zohledňující zájmy jedince účinný nástroj v rámci procesu inkluze (Raab 1972, Glazer 1975).

Dokonce i v hraniční situaci maximálních vnějších příležitostí a vnitřní komplementarity je však nepravděpodobné, že by mohla být primordiální mezera někdy zcela zacelena. Příčinu tohoto selhání však nelze spatřovat pouze v historickém zvýhodnění ústřední skupiny. Vysoce asimilované skupiny se samy často snaží o udržení pozůstatků své primordiální definice – toho, co Weber cynicky označil za náhradní (*ersatz*) etnickou příslušnost a co současní Američané s obdivem nazývají „kořeny“. Etnická solidarita nakonec nemusí vzbuzovat pejorativní konotace;

může podporovat formování společenské přináležitosti jako takové. Z tohoto důvodu je koncept občanské společnosti mezním případem. Ačkoli se asimilující se okrajová skupina neúměrně identifikuje s ústřední skupinou, může být definice ústřední primordiality sama nepatrně proměňována samotným procesem asimilace (srov. Glazer 1975).

*Nacionalistická hnutí a etnický uvědomělá inkluze.* Uvnitř skupin, jež zakoušejí výraznější primordiální rozdíly a jež čelí složitějším strukturálním překážkám, nebudou převládat asimilativní strategie. Asimilace bude samozřejmě jednou z reakcí na odmítnutí solidarity, a dokud budou pokračovat snahy o inkluzi, zůstane, třebaže pouze neuvědomovaně, významnou a důležitou strategií k prolomení překážek vztyčených primordiální odlišností. Avšak tam, kde skupiny usilující o solidaritu narážejí na značně uzavřené vnější struktury či pokud se vyznačují určitými primordiálními vlastnostmi – jako je rasa či autonomní územní oblast –, jež nelze snadno začlenit, zůstanou do značné míry primordiálně senzitivní. V momentě, kdy se začnou mobilizovat, promění se princip stratifikace, jenž obhajují, z „vyvážené“ podpory rovných příležitostí ve výrazněji skupinově zaměřený nárok na zvláštní zacházení. S tím, jak se do popředí dostává rovnost výsledků, je individuálním právům členů dominantní ústřední skupiny věnováno méně pozornosti (Hentoff 1964, Prager 1978; Glazer [1975] opomíjí toto základní rozlišení, když slučuje evropské a neevropské aspekty inkluze v prostředí Spojených států). Tento posun samozřejmě odráží *relativní* selhání diferencovaných ústavních pravidel a občanských práv v úkolu zefektivnění inkluze okrajových skupin. Takovýto ideologický posun se odráží v požadavcích „afirmativní akce“ vznášených americkými rasovými menšinami a v požadavcích skupin, jako jsou Velšané a Katalánci, na lingvistické zrovnoprávnění v systému veřejného vzdělávání.

V protikladu ke snahám o asimilaci vytvářejí tyto nacionalistické skupiny nezávislá sociální hnutí. Z hlediska boje o skutečnou politickou moc se však obvykle projevují skrze institucionalizované stranické struktury a ekonomické organizace a pouze výjimečně vytvářejí nástroje, jež s těmito dominantními institucemi soupeří. Ačkoli zohledňují primordiální vlastnosti,

přesto usilují o rovný přístup k institucím. Navíc, přestože jsou vědomými obhájci zachování etnické odlišnosti, pokračují v postupném procesu primordiální homogenizace. Například, ačkoli ve Walesu existuje významná podpora jazykové autonomie – sociálně-psychologické studie naznačují mnohem vyšší podporu velšského akcentu ve srovnání s anglickým (Bourhis a kol. 1973) – skutečný počet osob mluvících velštinou se v posledních letech značně snížil. Tento fakt lze vnímat jako nutný důsledek splnění jiných hlavních požadavků velšských nacionalistů, usilujících o inkluzi do kulturních a ekonomických institucí anglického středu (Thompson 1978). Takovéto nezamýšlené důsledky budou i nadále zdrojem napětí v nacionalistických hnutích, a to do té doby, dokud budou primordiálně senzitivní skupiny usilovat o inkluzi spíše než o odtržení. To, zda se budou tato hnutí dále rozvíjet, ovšem záleží na relativní flexibilitě institucionálního prostředí. V případech černochoů v Americe, Skotů a Velšanů v Británii a Katalánců ve Španělsku bylo toto prostředí buď permanentně dostatečně flexibilní, nebo se brzy flexibilním stalo. Jakmile flexibilita vymizí, utvoří se separatistická hnutí (Shils 1975a). V případě francouzsko-kanadských Quebečanů zůstalo toto téma nevyřešeno; jejich situace poukazuje na autonomní vliv sociální mobilizace na základní strukturální proměny.

*Národnostní hnutí a etnický separatismus.* Zatímco snahy o etnic-ky uvědomělou inkluzi jsou pouze zřídka vázány na nezávislé stranické organizace, vytvářejí separatistická hnutí politické organizace, jež kladou menší důraz nejen na tradiční politické neshody členů okrajové skupiny, nýbrž také na jejich majetkové rozdíly.

Ačkoli nelze vést příliš ostrou dělicí linii, jsou pro inklinaci tohoto hnutí k separatismu zásadní dva faktory. Nejdůležitějším je neobvyklá strnulost, jak z hlediska vnitřní primordiality, tak vnějšího prostředí. Z celé škály primordiálních vlastností se zdá být nezávislé území tím nejvýznamnějším faktorem; právě proto je radikální nacionalismus tak často ztotožňován s ideálně-typickým příkladem kolonialismu. Sdílené území je „niterným“, rádobu trvalým faktorem, jenž může generovat posuny v míře etnického uvědomění. V momentech vysokého primordiálního uvědomění navíc umožňuje napojení etnické příslušnosti na

politické a ekonomické zájmy každého sektoru vyloučené skupiny. Území stálo v centru pozornosti například v nejnovějším hnutí za odtržení Skotska od Anglie, kdy se proměňující se ekonomická situace centra a periferie rychle stala středem zájmu nové, etnicky uvědomělejší politické strategie (Thompson 1978). Podobné faktory musí být na druhé straně sladěny s vnějšími podmínkami. Například v Irsku se separatistické hnutí vynořilo mnohem dříve a v mnohem intenzivnější podobě, neboť zde došlo ke kombinaci územní autonomie s různými druhy vysoce neměnných faktorů, popsanych výše.

Druhý klíčový faktor v procesu přechodu etnicky uvědomělých skupin od inkluzivních strategií ke strategiím separatistickým je méně zobecnitelný: je jím mezinárodní situace. Jestliže se separatistický nacionalismus zdál být „v kurzu“ v polovině 20. století, a v pozdější době pak hlavně v průmyslových zemích, stává se normativním rámcem, jež nevyhnutelně ovlivní vnímání konkrétní situace. Tento „účinek názorné ukázky“ (Bendix 1976) nebo tzv. kulturní šíření (Smith 1978) jsou stejně příznačné pro nacionalismus století dvacátého jakož i devatenáctého (Kohn 1962: 61–126); poválečný nacionalismus namířený proti kolonialismu je významný pro pochopení načasování evropských separatistických hnutí šedesátých a sedmdesátých let 20. století, stejně jako bylo vzednutí italského nacionalismu důležité pro vysvětlení irského hnutí za „samosprávu“ v šedesátých letech 19. století. Mezinárodní situace může také významně ovlivnit nejen duchovní, nýbrž i materiální podmínky, to když vnější držitelé moci poskytují vojenskou nebo finanční podporu národním vzbouřencům.

Jak začínají analýzy v této části naznačovat, vztah mezi „strukturální“ pozicí – jak vnitřní, tak vnější – a ideologickými projevy je v každé dějinné situaci zprostředkován řadou mnohem konkrétnějších intervenujících proměnných (viz Smelser 1962). Ačkoli tedy existují obecná pravidla, projde každá konkrétní okrajová skupina v průběhu svého vývoje ve skutečnosti všemi třemi uvedenými typy. V rámci amerického judaismu například i nadále existují frakce, jež podporují sionistické odtržení, etnicky uvědomělou inkluzi, ale také asimilaci. Hnutí usilující o „strukturálně přijatelnou“ strategii navíc nikdy není z časového hlediska lineární. Například postoj amerických černochů k primordialitě se ve skutečnosti stával uvědomělejším



během kampaní za občanská práva v šedesátých letech 20. století, v období dominance asimilativní normy „rovných příležitostí“ a v době, kdy se právní a politický řád konečně oddělily od biologických a partikulárních kritérií. Konkrétní časová posloupnost ideologických strategií závisí na řadě dějinně specifických faktorů a na této konkrétnější rovině se stává sám konflikt nezávislou proměnou. Zde je také potřeba vzít v úvahu rozlišování mezi vedením a masou. Vzhledem k tomu, že silné a nezávislé vedení se tak často rekrutuje pouze ze střední, vysoce vzdělané společenské vrstvy, vyskytnou se obvykle určité počáteční výhody usnadňující inkluzi – ať jsou v důsledku jakkoli pomíjivé – před samotným vznikem silných separatistických hnutí.

Podobné téma se týká také vlastní motivace samotných okrajových skupin, jimž je přiznána solidarita. Existují dozajista období, v nichž vyloučené skupiny o inkluzi aktivně neusilují, a malé množství skupin o ni nebude usilovat nikdy. Míra, v níž okrajová skupina vyjadřuje svou touhu po inkluzi, je částečně závislá na stejném vnitřním volném faktoru, který vyznačuje ochotu ústřední skupiny přijmout vyloučenou stranu; závisí také na délce jejich vzájemné koexistence a na míře diferenciace vnějšího prostředí, v němž dochází k jejich interakci. Je-li primordiální mezera obzvláště velká, vnější prostředí neměnné a období vzájemné koexistence poměrně krátké, je méně pravděpodobné, že exkluze vyvolá požadavky na rozšíření solidarity vůči vyloučeným skupinám. Dokonce i v tomto případě však pragmaticky orientovaný zájem obvykle iniciuje požadavek na rovné zacházení, ne-li solidaritu, jako na strategii zmírňující neuspokojivé vnější podmínky.

## **Závěr**

Vhledem ke svému racionálnímu zaměření teorie budování národa obvykle opomíjejí roli, již solidarita v průběhu společenského vývoje sehrává. Mezi teoretiky, kteří se zabývali problémem začlenění, přispívá navíc evoluční perspektiva do značné míry k výraznému podcenění trvalé důležitosti primordiální definice národního společenství. V protikladu k těmto převládajícím názorům jsem tvrdil, že v důsledku toho, že je většina národů založena ústředními skupinami kontrolujícími solidaritu

a že společenský vývoj je po tomto momentu založení vysoce nerovný, zůstává tlak na úzké a exkluzivní vymezení národní solidarity přítomen v centru dokonce i těch „nejobčanštějších“ národních států. Rozdíly v jednotlivých národních procesech etnické inkluze – dokonce v rámci průmyslového světa – jsou obrovské. Ve snaze zohlednit různost a zároveň zajistit systematický přístup jsem navrhl vícedimenzionální model. Na vnitřní ose se inkluze liší v závislosti na míře primordiální komplementarity mezi ústřední skupinou a okrajovou skupinou, jíž má být přiznána solidarita. Na vnější ose se inkluze liší v závislosti na míře institucionální diferenciací přijímající společnosti. Právě v odpovědi na proměny těchto strukturálních podmínek rozvíjejí etnické okrajové skupiny odlišné strategie svého začlenění – asimilaci, etnickou uvědomělou inkluzi a národní separatismus – stejně jako rozdílné principy stratifikace sloužící k ospravedlnění jejich požadavků.

Uplatněním tohoto obecného modelu primárně na konkrétní aspekty procesu inkluze ve Spojených státech jsem tento model důležitým způsobem rozvinul. Přesto toto mé úsilí stále představuje pouze prvotní pokus o uchopení problému; k tomu, aby se tento model stal opravdu teorií středního rozsahu, je třeba ještě hodně práce. V tom případě by musel být například vztažen k různým typům empirických událostí. Inkluze se tak, v rámci vnějších a vnitřních překážek, jejichž přehled jsem poskytl výše, může systematicky proměňovat v závislosti na rozdílných pozicích okrajové skupiny: vazalská služba versus otroctví, ekonomická versus vojenská kolonizace, kolonizace skupin na sjednoceném území versus zábor geograficky roztržitého území atd.<sup>9</sup> Tyto alternativy zpětně poukazují na ten druh vnějších proměnných, jež je pro danou situaci nejpříznačnější, ať už jde o stát, ekonomiku, náboženství či právní normy.<sup>10</sup> Toto poměrování faktorů je nepochybně ovlivněno také svého druhu dějinně specifickou „souhrou diferenciací“, s níž se setkáváme v konkrétních národních společnostech, tj. toho, které institu-

---

<sup>9</sup> K pojednání nezávislých politických vlivů v případě jižní Afriky viz Kuper 1965: 42–56.

<sup>10</sup> Právě tyto proměnné jsou v centru zájmu Schermerhornovy analýzy, jež tím fakticky opomíjí mnou výše zmiňované faktory.

cionální sektory se ocitají na špici a u paty pomyslné pyramidy. A konečně lze stanovit odlišné kombinace vnějších faktorů; například ústřední skupina bělochů anglosaského původu a katolického vyznání se bude předpokládaným způsobem lišit od skupiny tvořené WASPy a ústřední skupina bílých Jihoevropanů katolického vyznání se bude lišit od bělochů katolického vyznání ze severu Evropy.

Věřím však, že je zjevné, jak se může další takováto konceptualizace plodně opřít o hypotézy, jež už byly stanoveny. Zde představený model přinejmenším poukazuje nejen na to, že zásadní rozpory objevující se v rozvinutých společnostech nemusí být utilitární a lineární povahy, ale také na to, že v rámci vícedimenzionálního modelu mohou být tyto komplexní tlaky systematicky konceptualizovány komparativním a historickým způsobem.

## **Poznámky**

I. Z hlediska současné sociologické teorie je pak kritičnost této statě namířena několika směry.

Ačkoli v určitém smyslu rozvíjím funkcionální přístup k teorii diferenciaci, zasazují se o mnohem významnější zohlednění skupinových zájmů, odstupňované moci, nerovného vývoje a sociálního konfliktu, než jak je obvykle pojímala tato tradice. Můj „neofunkcionalistický“ přístup se například odvíjí z průsečíku neomarxistické a Shilsovy teorie o vztahu centra a periferie a z jednoho aspektu Parsonsovy systémové teorie, přičemž prvně zmíněné pozměňují a druhé posilují. Distančuji se také od slučování ideologie, modelu a empirického vysvětlení, jímž se často vyznačuje Parsonsovo dílo.

Na druhou stranu se svým důrazem na nutnost analytické diferenciaci a vícedimenzionální kauzality stavím proti marxistickým a strukturalistickým analýzám, které se dokonce i poté, co formálně uznají nezávislost fenoménu etnické příslušnosti – na jehož nerovném postavení správně trvají – neustále snaží ukotvit ho v tvrzeních „poslední instance“. V tomto duchu dokonce ani ve své sofistikované verzi marxistické analýzy John Rex (1970) nikdy neuzná náboženství nebo etnickou příslušnost za opravdu nezávislé proměnné, ani, což je mnohem zásadnější, nenahlíží na

téma solidarity jako na nezávislou dimenzi společenského života. Tím, že se soustředí především na jednání spojené s prací a zaměstnaností, stává se pro Rexe etnická dominance per se vnější proměnnou.

Víceméně podobný teoretický postoj snižuje hodnotu Liebersonovy (1980) působivé empirické studie. Ve snaze vysvětlit relativní neúspěch černochoů v období po zrušení otroctví v porovnání s postavením bělošských přistěhovalců ve Spojených státech po roce 1880 se Lieberson pokouší nahlížet „dědictví otroctví“ pouze jako strukturní překážku, tj. takovou, jež ovlivňuje pouze vnější podmínky soupeření dvou skupin. Tímto způsobem se, přes autorovo občasné uznání jeho významu (např. s. 366), stává subjektivní vnímání odlišností pocíťované samotnými příslušníky těchto skupin – a jinými zúčastněnými etnickými společenstvími – zbytkovou kategorií.

„Přicházím s návrhem obecného procesu, jenž se vynořuje v situaci vnitřního konfliktu rasových a etnických skupin – obzvláště soupeření o pracovní místa, moc, postavení, zachování odlišných kulturních systémů a podobných typů konfliktů. Za těchto okolností existuje tendence soupeřících stran zaměřovat se na vzájemné rozdíly. Vnější pozorovatelé (v tomto případě sociologové) se pak mohou domnívat, že tyto rozdíly jsou zdrojem konfliktu. Ve skutečnosti může rétorické odvolávání se na uvedené rozdíly tyto konflikty opravdu dále podněcovat, ale můžeme si být poměrně jisti, že by k nim došlo i bez jeho přítomnosti.

(...) Rozdíly mezi černochoy a bělochoy (například) vstupují do rétoriky rasových a etnických vztahů, ale v rámci sporu o společenská dobra jsou nutně sekundární. Velká míra antagonismu namířeného proti černochoům se odvíjí z jejich rasových charakteristik, avšak tyto by neměly být vykládány jako prvotní příčina. Důraz na rasový původ je důsledkem nejzjevnějšího rysu nebo rysů, jimiž se skupina vyznačuje; má podpořit skupinový konflikt podněcený strachem z černochoů, který se zakládá na hrozbě jejich ekonomické konkurenceschopnosti“ (s. 382–383).

Bez vícedimenzionálního rámce, jenž pojímá kulturní vzorce jako samostatné limitující struktury, je Lieberson nutně tlačěn k nahlížení na subjektivní „diskriminaci“ jako na individuál-

ní proměnnou. Navíc odkazuje koncept diskriminace nejen k údajným „psychologickým“ studiím formování postojů, nýbrž také k analýzám, jež považují vnitřní vlastnosti samotných obětí spojené s jejich rasovým původem za důvod jejich útlaku.

Nakonec, důrazem na významný potenciál společenské a kulturní diferenciaci západních společností a na relativní autonomii vnější a vnitřní osy etnického konfliktu, se stavím proti soudobé teorii „vnitřní kolonizace“. Tento přístup se příliš často vztahuje k dominanci nediferencovaným a roztržitým způsobem a, naopak, podceňuje různorodost, jíž se vyznačují dějiny utlačovaných skupin v důsledku jejich odlišných primordiálních vztahů k ústřední skupině a jejich odlišných vnějších prostředí.

## Literatura

- Ahlstrom, Sydney, E. 1972. *A Religious History of the American People*. New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Alexander, Jeffrey, C. 1978. „Formal and Substantive Voluntarism in the Work of Talcott Parsons: A Theoretical and Ideological Reinterpretation.“ *American Sociological Review* (April), vol. 43, p. 177–198.
- Alexander, Jeffrey, C. 1983. The Modern Reconstruction of Classical Thought: Talcott Parsons. *Theoretical Logic in Sociology*, vol. 4. Berkeley: University of California Press.
- Banfield, Edward, C. 1959. *The Moral Basis of a Backward Society*. New York: Free Press.
- Bean, Walton. 1968. *California*. New York: McGraw-Hill.
- Beckett, J. C. 1966. *The Making of Modern Ireland 1603–1923*. New York: Alfred A. Knopf.
- Bellah, Robert, N. 1970. *Beyond Belief*. Harper and Row.
- Bellah, Robert, N. 1975. *The Broken Covenant*. New York: Seabury.
- Bendix, Reinhard. 1964 (1977). *Nation Building and Citizenship*. Berkeley: University of California Press.
- Bendix, Reinhard. 1976. „The Mandate To Rule: An Introduction.“ *Social Forces* (December), vol. 55, no. 2, p. 252–56.
- Blauner, Robert. 1972. *Racial Oppression in America*. New York: Harper and Row.
- Blumer, Herbert. 1965. „Industrialization and Race Relations.“ In Hunter, Guy (ed.). *Industrialization and Race Relations*, p. 220–253. New York: Oxford University Press.
- Bourhis, Richard Y., Giles, Howard, Tajfel, Henri. 1973. „Language as a Determinant of Welsh Identity.“ *European Journal of Social Psychology*, vol. 3, no. 4, p. 447–460.

- Bulpitt, Him. 1976. „The Making of the United Kingdom: Aspects of English Imperialism.“ P.S.A. Workgroup on United Kingdom Politics, University of Strathclyde (September).
- Coulton, C. G. 1935. „Nationalism in the Middle Ages.“ *The Cambridge Historical Journal*, vol. 5, no. 1, p. 15–40.
- Doxey, G. V. 1961. *The Industrial Colour Bar in South Africa*. New York: Oxford University Press.
- Durkheim, Emile. 1893 (1933). *The Division of Labor in Society*. New York: Free Press.
- Eisenstadt, S. N. 1954. *The Absorption of Immigrants*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Eisenstadt, S. N. 1963. *The Political System of Empires*. New York: Free Press.
- Eisenstadt, S. N. 1973. *Tradition, Change and Modernity*. New York: Wiley.
- Elkins, Stanley. 1969. „Slavery in Capitalist and Non-Capitalist Countries.“ In Foner, Laura, Genovese, Eugene, D. (eds.). *Slavery in the New World*, p. 8–26. Englewood, N.J.: Prentice-Hall.
- Friedrichs, Carl, J. 1964. *Transcendent Justice: The Religious Dimension of Constitutionalism*. Durham, N.C.: Duke University Press.
- Geertz, Clifford. 1973a. *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Geertz, Clifford. 1973b. „The Integration Revolution: Primordial Sentiments and Civil Politics in the New States.“ In Geertz, Clifford (ed.) *The Interpretation of Cultures*, p. 255–310.
- Gergen, Kenneth. 1968. „The Significance of Skin Color in Human Relations.“ In Franklin, John, Hope (ed.). *Color and Race*, p. 112–128. Boston: Beacon Press.
- Glazer, Nathan. 1975. *Affirmative Discrimination*. New York: Basic Books.
- Glazer, Nathan and Moynihan, Daniel, Patrick. 1963. *Beyond the Melting Pot*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press.
- Goode, William, J. 1963. *World Revolution and Family Patterns*. New York: Free Press.
- Gordon, Milton, M. 1964. *Assimilation in American Life*. London: Oxford University Press.
- Handlin, Oscar. 1951 (1973). *The Uprooted*. Boston: Little, Brown.
- Handlin, Oscar 1957. *Race and Nationality in American Life*. New York: Doubleday.
- Hanham, Harold, J. 1969. *Scottish Nationalism*. London: Faber and Faber.
- Hansen, Marvin, Lee. 1940. *The Immigrant in American History*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Harris, Marvin. 1964. *Patterns of Race in the Americas*. New York: Walker and Company.
- Hartz, Louis. 1955. *The Liberal Tradition in America*. New York: Harcourt, Brace and Jovanovich.
- Hechter, Michael. 1975. *Internal Colonialism: The Celtic Fringe in British Development, 1536–1966*. Berkeley: University of California Press.

- Hentoff, Nat. 1964. „Reaching Equality by Special Treatment.“ *The New Equality*. New York: Viking.
- Higham, John. 1969. *Strangers in the Land*. New York: Atheneum.
- Howe, Irving. 1976. *World of Our Fathers*. New York: Harcourt, Brace and Jovanovich.
- Jordan, Winthrop D. 1968. *White Over Black*. Durham: University of North Carolina Press.
- Kohn, Hans. 1962. *The Age of Nationalism*, New York: Harper and Row.
- Kuper, Leo. 1960. „The Heightening of Racial Tension.“ *Race* (November), no. 2, p 24–32.
- Kuper, Leo. 1965. *An African Bourgeoisie*. New Haven, Conn.: Yale University Press.
- Kuper, Leo. 1969. „Political Change in White Settler Societies: The Possibility of Peaceful Democratization.“ In Kuper, Leo and Smith, M. G. (eds.). *Pluralism in Africa*, p. 169–193. Berkeley, University of California Press.
- Kuper, Leo. 1978. „The Theory of Plural Society: Race and Conquest.“ Unpublished manuscript.
- Kuper, Leo, Smith, M., G. 1969. *Pluralism in Africa*. Berkeley: University of California Press.
- Landes, David. 1969. *The Unbound Prometheus*. London: Cambridge University Press.
- Lieberson, Stanley. 1980. *A Piece of the Pie*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Light, Ivan. 1972. *Ethnic Enterprise in America*. Berkeley: University of California Press.
- Lipset, Seymour, Martin. 1965. *The First New Nation*. New York: Vintage.
- Lipset, Seymour, Martin, Rokkan, Stein. 1967. „Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments: An Introduction.“ In Lipset, S., Rokkan, S. (eds.). *Party Systems and Voter Alignments*, p. 1–64. New York: Free Press.
- Lipset, Seymour, Martin, Bendix, Reinhard. 1960. *Social Mobility in Industrial Society*. Berkeley: University of California Press.
- Little, David. 1969. *Religion, Order and Law*. New York: Harper Torchbook.
- Lyman, Stanford, M. 1970. „Strangers in the Cities: The Chinese on the Urban Frontier.“ In Wollenberg, Charles, (ed.), *Ethnic Conflict in California History*, p. 61–100. Los Angeles: Tinnon-Brown.
- Marx, Karl. 1848 (1955). *The Communist Manifesto*. Samuel Beer, ed. Northbrook, III.: AHM Publishing Corporation.
- Mead, Sidney, E. 1963. *The Lively Experiment*. New York: Harper and Row.
- Miller, Perry. 1956. *Errand Into the Wilderness*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Miller, Perry. 1967. *Nature's Nation*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Mitchison, Rosalind. 1970. *A History of Scotland*. London: Methuen.

- Modell, John. 1970. „Japanese-Americans: Some Costs of Group Achievement.“ In Wollenberg, Charles (ed.). *Ethnic Conflict in California History*, p. 101–120. Los Angeles: Tinnon-Brown.
- Mosse, George, L. 1964. *The Crisis of German Ideology*. New York: Grosset and Dunlap.
- Nakane, Chie. 1970. *Japanese Society*. Berkeley: University of California Press.
- Nolte, Ernst. 1965. *The Three Faces of Fascism*. New York: Mentor.
- Norman, E., R. 1968. *Anti-Catholicism in Victorian England*. London: George Allen & Unwin.
- Parsons, Talcott. 1967a. „On the Concept of Influence.“ In Parsons, Talcott (ed.). *Sociological Theory and Modern Society*, p. 355–382. New York: Free Press.
- Parsons, Talcott. 1967b. „Full Citizenship for the Negro American?“ In Parsons, Talcott (ed.). *Sociological Theory and Modern Society*, p. 422–465. New York: Free Press.
- Parsons, Talcott. 1971. *The System of Modern Society*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Philip, Alan, Butt. 1975. *The Welsh Question*. Cardiff: University of Wales Press.
- Philip, Alan Butt. 1975. *The Welsh Question*. Cardiff University of Wales Press.
- Prager, Jeffrey. 1978. „Equal Opportunity and Equal Protection: Ideas and Interpretation in Flux.“ Presentation to Annual Meetings of the American Sociological Association. San Francisco, California.
- Raab, Earl. 1972. „Quotas by Any Other Name.“ *Commentary* (January), p. 41–45.
- Rex, John. 1970. *Race Relations in Sociological Theory*. New York: Schocken.
- Rokkan, Stein. 1975. „Dimensions of State Formation and National Building: A Possible Paradigm for Research on Variations within Europe.“ In Tilly, Charles (ed.). *The Formation of Nation States in Western Europe*, p. 562–600. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Rose, Richard. 1970. „The United Kingdom as a Nation-State.“ *Survey Research Center Occasional Paper No. 6*, University of Strathclyde, Glasgow.
- Rose, Richard. 1971. *Governing without Consensus*. London: Faber & Faber.
- Royal Institute of International Affairs. 1939. *Nationalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Schermerhorn, R. A. 1970. *Comparative Ethnic Relations*. New York: Random House.
- Schooler, Carmi. 1976. „Serfdom’s Legacy: An Ethnic Continuum.“ *American Journal of Sociology* vol. 81, no. 6, p. 1265–1286.
- Shils, Edward, A. 1975a. „The Integration of Societies.“ In Shils, Edward (ed.). *Center and Periphery: Essays in Macro-Sociology*, p. 48–90. Chicago: University of Chicago Press.
- Shils, Edward, A. 1975b. „Primordial, Personal, Sacred and Civil Ties.“ In Shils, Edward (ed.). *Center and Periphery*, p. 111–126.



- Shils, Edward, A., Young, Michael. 1975 (1956). „The Meaning of the Coronation.“ In Shils, Edward (ed.). *Center and Periphery*, p. 135–152.
- Smelser, Neil, J. 1962. *Theory of Collective Behavior*. New York: Free Press.
- Smelser, Neil, J. 1971. „Stability, Instability and the Analysis of Political Corruption.“ In Barber, Bernard, Inkeles Alex (eds.). *Stability and Social Change*, p. 7–29. Boston: Little, Brown.
- Smith, Anthony. 1978. „The Diffusion of Nationalism: Some Historical and Sociological Perspectives.“ *British Journal of Sociology*, vol. 29, no. 2, p. 234–248.
- Tannenbaum, Frank. 1969. „Slavery, the Negro, and Racial Prejudice.“ In Foner, Laura, Genovese, E. D. (eds.). *Slavery in the New World*, p. 3–7. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
- Thernstrom, Stephen. 1974. „Socialism and Social Mobility.“ In Laslett, John H. M., Lipset, Seymour, Martin (eds.). *Failure of a Dream?* p. 509–527. New York: Doubleday.
- Thompson, Seamus. 1978. *Dual Incorporation in British Politics: A Theory of Class and Ethnic Mobilization*. Unpublished Ph.D. dissertation. University of California at Los Angeles.
- Tocqueville, Alexis de. 1835 (1945). *Democracy in America*, vol. 1. New York: Random House.
- Tönnies, Ferdinand. 1887 (1957). *Community and Society*. East Lansing, Mich.: Michigan State University.
- Vallier, Ivan. 1971. „Empirical Comparison of Social Structure: Leads and Lags.“ In Vallier, Ivan (ed.). *Comparative Method in Sociology*, p. 203–263. Berkeley: University of California Press.
- Van den Berghe, Pierre, L. 1965. *South Africa, A Study in Conflict*. Middletown, Conn.: Wesleyan University Press.
- Van der Horst, Sheila, T. 1965. „The Effects of Industrialization on Race Relations in South Africa.“ In Hunter, Guy (ed.). *Industrialization and Race Relations*. p. 97–140. New York: Oxford University Press.
- Walzer, Michael. 1965. *The Revolution of the Saints*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Weber, Eugen. 1976. *Peasants into Frenchmen: Modernization of Rural France: 1870–1914*. Stanford, Calif.: Stanford University Press.
- Weber, Max. 1904 (1958). „Class, Status, and Party.“ In Gerth, Hans, Mills, C. Wright (eds.). *From Max Weber*, p. 180–195. London: Oxford University Press.
- Weber, Max. 1958. *The City*. New York: Free Press.